

AROMATIČNE DROGE

**Biohemija
Ljekovitih biljaka**

Mijat Božović

Osvrt: šta su aromatične droge?

Droge u kojima su glavni djelotvorni sastojci etarska ulja.

- Kvalitet aromatične droge definisan je sadržajem etarskog ulja, ali je farmakološka aktivnost zasnovana na sadržaju i ulja i drugih aktivnih sastojaka;
- **Etarsko ulje** (esencijalno ulje/eterično ulje/*Aetheroleum*) je složena smješa velikog broja sastojaka (hemijski sastav: terpeni i fenilpropanski derivati);
- **Lokalizacija** etarskog ulja: u različitim djelovima/organima biljke u kojima nastaje aktivnošću različitih endogenih i egzogenih sekretornih tkiva;
- Hemijski polimorfizam između djelova/organa iste biljke (i između individua);
- **Metode izolovanja** ulja iz biljke: destilacija, hidrodifuzija, cijedenje, anfleraž, ekstrakcija nepolarnim rastvaračima i ekstrakcija superkritičnim fluidima;
- Količina/prinos ulja: najčešće **manje od 1%** u biljci, rijetko velike količine.

1. Inhalacije* i ekspektoransi**

* Aplikacija udisanjem pare.

** Za olakšanje iskašljavanja patološkog sekreta.

– Primjeri droga:

- *Eucalypti folium, Eucalyptus globulus, Myrtaceae*
- *Anisi fructus, Pimpinella anisum, Apiaceae*
- *Foeniculi fructus, Foeniculum vulgare, Apiaceae*

Eucalypti folium – list eukaliptusa

biološki
izvor

***Eucalyptus globulus*, Myrtaceae**

eukaliptus

- Visko, vječnozeleno **drvo** do 60 m visine;
- Mladi **listovi** naspramni, sjedeći, srcoliki pri bazi, skoro obli i prošireni, stariji na kratkim drškama, naizmjenični, linearno-lancetasti i kožasti;
- **Cvjetni pupoljci:** oblika urne sa 4 krila, hrapava i pokrivena voštanom prevlakom;
- **Plod** je lignificirana čaura oblika 4-ugaone piramide koja je izvrnuta i otvara se na vrhu;
- Porijeklom iz Australije, gaji se kao dekorativna.

Eucalypti folium

sastojci

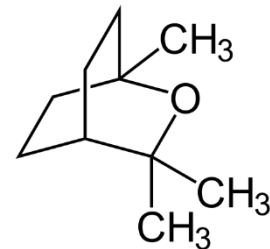
- ***Eucalypti aetheroleum*** (0.5-3.5%) sa dominacijom monoterpenskih sastojaka: **1,8-cineol** (eukaliptol, 70-85%) kao glavni.

djelovanje

- **Antimikrobno** djelovanje etarskog ulja;
- Ulje djeluje kao **blagi spazmolitik**, olakšava disanje i cirkulaciju vazduha kroz nos i gornje disajne puteve (stimuliše receptore);
- 1,8-cineol se izlučuje preko pluća, blago **iritira sluzokožu** te pojačava bronhijalnu sekreciju – **ekspektorantno** dejstvo.

1,8-cineol
(eukaliptol)

Eucalypti folium

primjena

- Etarsko ulje: inhalacijom kod **prehlada i otežanog disanja**, **anti-septik** kod infekcija gornjih disajnih puteva i **ekspektorans** (kod različitih vrsta kašlja) i interno u vidu pastila, dražeja, sirupa i sredstava za ispiranje;
- **Eksterno** kod reumatičnim bolova i infekcija (u obliku masti);
- U kozmetičkoj industriji: preparati za njegu usta i zuba.

Aromatične droge

Anisi fructus – plod anisa

biološki
izvor

***Pimpinella anisum*, Apiaceae**

anis, aniž, anason

droga

Osušen, zreo plod:

- šizokarp je kruškolik, dug do 0.5 cm, sužen na vrhu i ne raspada se na merikarpe, sa kratkom je peteljkom i hrapav od mehaničkih dlaka,
- svaki merikarp je sa 5 rebara.

Anisi fructus – plod anisa

biološki
izvor

***Pimpinella anisum*, Apiaceae**

anis, aniž, anason

- Jednogodišnja **zeljasta** biljka do 60 cm sa vretenastim **korijenom**;
- **Stabljika** je rebrasta i maljava, razgranata u gornjem dijelu;
- **Listovi** su različitog oblika i veličine (heterofilija): donji okrugli i bubrežasti, gornji izdijeljeni;
- **Cvjetovi** su sitni, bijeli i u složenim štitovima;
- **Plod** šizokarp čine 2 merikarpa;
- Uglavnom se gaji kao ukrasna ili korisna.

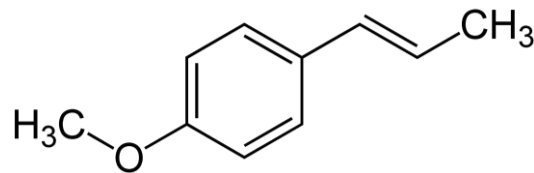

Anisi fructus

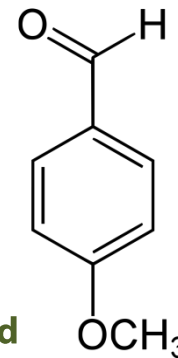

sastojci

- **Anisi aetheroleum** (2-5%): **trans- anetol** (80-95%, slatkog ukusa i prijatnog mirisa) i njegov izomer **metilhavikol** (estragol, 2-3%, nije sladak ali je sličnog mirisa), **anis-aldehid** (do 15%);
- Ulje očvrzne na 15-20°C zbog *trans*-anetola (TT = 22.5°C).

trans-anetol

anis-aldehid

Anisi fructus

primjena

- Plod i etarsko ulje: kao **ekspektoransi** (pojačavaju bronhijalnu sekreciju sluzi manjeg viskoziteta – sekretolitici), kod **poremećaja varenja** (kao stomahik i karminativ), aromatik i korigens ukusa/mirisa (u prehrambenoj industriji i parfimeriji);
- Rijetko eksterno kao **antiseptici** (antimikrobno djelovanje);
- Droga kao infuz, etarsko ulje inhalacijom ili u fitopreparatima.

Aromatične droge

Foeniculi fructus – plod morača

biološki
izvor

***Foeniculum vulgare*, Apiaceae**

morač, komorač, divlja mirođija

droga

Osušen, zreo plod:

- šizokarp se lako raspada na 2 merikarpa koji su izduženi, do 12x4 mm, pljosnati, sa 5 istaknutih svjetlijih rebara i tamnijih brazda.

Foeniculi fructus – plod morača

biološki
izvor

Foeniculum vulgare, Apiaceae

morač, komorač, divlja mirođija

- Dvogodišnja/višegodišnja **zeljasta** biljka preko 2 m visine sa vretenastim **korijenom** iz kojeg se razvija veći broj uspravnih stabljika;
- **Stabljika** fino rebrasta, okrugla i šuplja, razgranata u gornjem dijelu, **listovi** na dugim drškama i nekoliko puta dijeljeni na končaste režnjeve;
- **Cvjetovi** sitni, žuti, u krupnim složenim štitovima, **plod** je duguljasti šizokarp od 2 merikarpa;
- Gaji se za dobijanje droge ili kao povrće/začin.

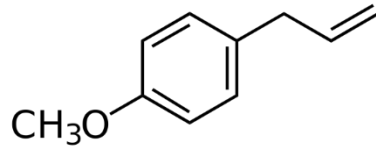

Foeniculi fructus

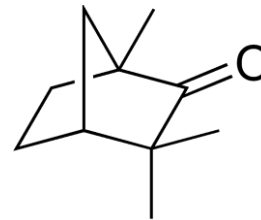

sastojci

- **Foeniculi aetheroleum** (najmanje 4%): **trans- anetol** (do 80%) i **fenhon** (do 20%, daje oštar i gorak ukus ulju) kao najbitniji;
- Ostali sastojci ulja: metilhavikol (do 8%, uglavnom u gorkom), *cis*-ocimen (u gorkom) i γ -fenhen (u slatkom);
- Ulje očvrzne na 15-20°C zbog *trans*-anetola (TT = 22.5°C).

metilhavikol
(estragol)

fenhon

Foeniculi fructus

primjena

- Plod i etarsko ulje: kao **ekspektoransi** (pojačavaju bronhijalnu sekreciju sluzi i intenziviraju aktivnost cilijarnog epitela), kod **poremećaja varenja** (kao stomachik i karminativ), za ublažavanje **bolova kod grčeva** u digestivnom traktu (opuštaju spazam glatke muskulature i pojačavaju pokrete crijeva), u prehrambenoj industriji (korigens, začim, aditiv);
- Droga kao infuz, etarsko ulje se ugrađuje u fitopreparate.

Aromatične droge

2. Stomahici, karminativi i holagozi*

* Za bolje varenje hrane; protiv nadutosti; za pojačanje lučenja žuči.

– Primjeri droga:

- ***Carvi fructus, Carum carvi, Apiaceae***
- ***Coriandri fructus, Coriandrum sativum, Apiaceae***
- ***Menthae piperitae folium, Mentha x piperita, Lamiaceae***
- ***Melissae folium, Melissa officinalis, Lamiaceae***

Carvi fructus – plod kima

biološki
izvor

***Carum carvi*, Apiaceae**

kim, cimina, kumin/komin, lalek

droga

Osušen, zreo plod:

- koriste se gajene biljke,
- duguljasto-jajolik, srpasto savijen, goli šizokarp od 0.5 cm dužine koji se raspada na 2 merikarpa sa po 5 slabo istaknutih rebara.

Carvi fructus – plod kima

biološki
izvor

Carum carvi, Apiaceae

kim, cimina, kumin/komin, lalek

- Dvogodišnja **zeljasta** biljka sa vretenastim **korijenom** i uspravnim **stabljkama** visine do 1 m razgranatim u gornjem dijelu;
- **Donji listovi** na dugim drškama sa 6-12 sjedećih režnjeva koji su dvostruko ili trostruko perasto dijeljeni, a **gornji listovi** su sjedeći i končasti;
- **Cvjetovi** su sakupljeni u složene štitove sa 5-16 zrakova sa mnogo bijelih do ružičastih cvjetova, involukrum i involucelum najčešće izostaju;
- Kim raste na livadama, pašnjacima i uz puteve.

Carvi fructus

sastojci

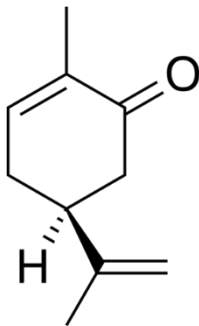
- **Carvi aetheroleum** (2-7%) sa dominacijom monoterpena: keton **karvon** (50-80%) i ugljovodonik **limonen** (15-35%).

djelovanje

- **Antimikrobno i spazmolitičko** djelovanje etarskog ulja;

karvon

Carvi fructus

primjena

- Droga: kao **stomahik, karminativ, spazmolitik i korigens;**
- Ulje kao karminativ u medicini;
- U prehrambenoj (začin, korigens i konzervans), kozmetičkoj, parfimerijskoj i industriji alkoholnih pića.

Coriandri fructus – plod korijandra

biološki
izvor

***Coriandrum sativum*, Apiaceae**

korijander, paprica

droga

Osušen, zreo plod:

- koriste se gajene biljke,
- loptasti šizokarp koji se tek pod pritiskom razdvaja na 2 merikarpa, tvrd, iznutra šupalj, rebrast po površini (10 glavnih i 10 sporednih).

Coriandri fructus – plod korijandra

biološki
izvor

Coriandrum sativum, Apiaceae

korijander, paprica

- Jednogodišnja **zeljasta** biljka sa vretenastim **korijenom** i uspravnim, golim **stabljkama** visine do 0.5 m, fino rebrastim i sa šupljim internodijama;
- **Listovi** su naizmjenični, donji su jednostruko ili dvostruko perasto dijeljeni sa klinastim režnjevima a gornji duboko dijeljeni na končaste režnjeve;
- **Cvjetovi** u štitovima sa 3-7 zrakova sa bijelim do crvenim cvjetovima, involukrum najčešće izostaje a involucelum čine 3 linearna listića;
- Raste kao korov na njivama; uglavnom se danas gaji.

Coriandri fructus

sastojci

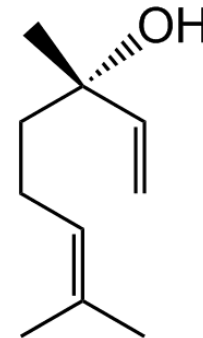
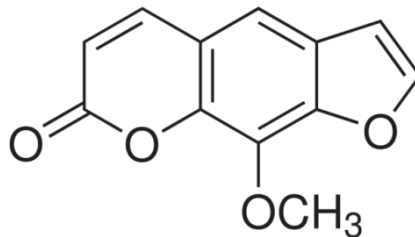
- **Coriandri aetheroleum** (do 1%): monoterpenški alifatični alkohol (**(S)-linalol** (korijandrol, oko 60%) kao glavni;
- Ostali sastojci: furanokumarini (**5-** i **8-metoksi psoralen**).

djelovanje

- **Antimikrobno** i **spazmolitičko** djelovanje etarskog ulja, te blago iritirajuće (alergijske reakcije zbog furanokumarina);

8-metoksi psoralen

(S)-linalol
(korijandrol)

Coriandri fructus

primjena

- Plod: za poboljšanje apetita i poremećenog varenja, kao **stomahik, karminativ i holagog**; kao laksantno sredstvo;
- Galenski preparati i ulje: kod **grčeva** organa za varenje;
- U prehrambenoj (plod kao začin i konzervans), parfimerijskoj i duvanskoj industriji (ulje).

Menthae piperitae folium – list nane

biološki
izvor

Mentha x piperita, Lamiaceae

nana, pitoma nana, metvica, menta

- Višegodišnja **zeljasta** biljka sa dobro razvijenim sistemom rizoma i podzemnih vriježa;
- **Stabljika** visine do 1 m, uspravna, razgranata i 4-ugaona, sa naspramnim **listovima**; i listovi i stabljika prekriveni mehaničkim i žljezdanim dlakama;
- **Cvjetovi** u dihazijumima koji vršno formiraju valjkaste klasove, čašica cjevasta i petozuba, krunica svjetlije ili tamnije ružičaste boje;
- Biljka je **hibrid** (*M. aquatica* x *M. spicata*), razmnožava se vegetativno i gaji (koristi nekoliko puta godišnje).

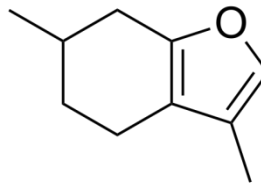
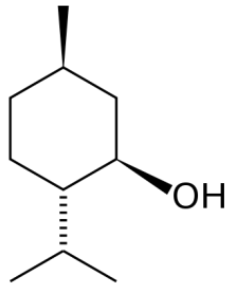
Menthae piperitae folium

sastojci

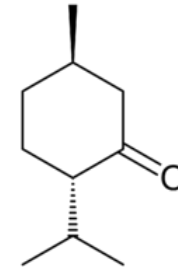
- **Menthae piperitae aetheroleum** (1-3%): monoterpeni kao dominantni sastojci (**mentol** 30-50%, **menton** 15-25%, **mentofuran** (do 10%) kao najznačajniji), a specifična, prijatna nota mirisa i osladak ukus daje ciklični monoterpenski keton **jasmon**;
- Ostali bitni sastojci: kompleksna smješa flavonoida i fenolkarbonskih kiselina, tanini (do 12%) i karotenoidi.

(-)-mentol

(-)-mentofuran

(-)-menton

Menthae piperitae folium

djelovanje

- Blago **spazmolitički** (etarsko ulje i kompleks flavonoida, fenolkarbonske kiseline doprinose djelovanju);
- Nana ima **relaksantno/opuštajuće** djelovanje;
- Tanini djeluju **adstringentno**, droga djeluje **antidijarojično**;
- Izolovano ulje pokazuje i **antimikrobnu** aktivnost;
- Utrljavanjem ulja u kožu postiže se efekat hlađenja.

Menthae piperitae folium

primjena

- Uglavnom kao **infuz** (sam list ili kao komponenta mješavina);
- Kod poremećenog varenja, kao **stomahik, karminativ, holeretik i holagog**, za opuštanje **grčeva** i kod bolova u digestivnom traktu, rjeđe spolja **za ispiranje** kože/sluzokože;
- Ulje: kod oboljenja digestivnog trakta i različitih vrsta kašlja, za ispiranje sluznice usta kod postojanja inflamatornih procesa.

Mijat Božović

Menthae piperitae folium

primjena

- Eksterno: kod različitih **mialgija** i **neuralgija**;
- Najviše (ulje i izolovani mentol) u prehrambenoj, kozmetičkoj, duvanskoj i industriji alkoholnih pića;
- Za prehrambenu industriju značajne su droge/ulja drugih vrsta: *M. pulegium* (pulegon), *M. arvensis* (mentol i menton) i *M. spicata* (karvon i limonen, spearmint aroma).

Aromatične droge

Melissae folium – list matičnjaka

biološki
izvor

Melissa officinalis, Lamiaceae

matičnjak, pčelinja/čelinja trava, ljubica, melisa

- Višegodišnja **zeljasta** biljka visine do 1 m sa kratkim rizomom i podzemnim vriježama;
- **Stabljika** je uspravna, razgranata iz pršljenova, 4-ugaona, sa naspramnim **listovima** na dugim drškama jajastog do rombičnog oblika;
- I listovi i stabljika prekriveni mehaničkim dlakama i žljezdanim ljušpama;
- **Cvjetovi** u dihajizijumima u pazuhu listova, i čašica i krunica (od bijelih listića) su zvonaste i dvousnate;
- Uglavnom se gaji iako je sporadično rasprostranjena.

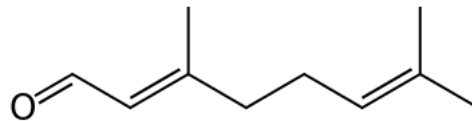

Melissae folium

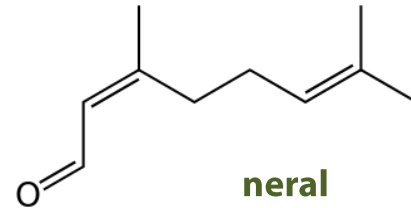

sastojci

- **Melissae aetheroleum** (0.05-0.3%), veća količina u svježem listu jer značajan dio ispari tokom sušenja ili se usmoli;
- Najvažniji sastojak ulja je monoterpeniski aldehid **citral** koji je smješa **geraniala** i **nerala** (ukupna količina je varijabilna, može biti i preko 50%, ali je njihov odnos (4:3) stalan);
- Od seskviterpena značajni su **β -kariofilen** i njegov **oksid**;
- Važan izvor **rozmarinske kiseline** (do 6%).

geranial
(citral A)

neral
(citral B)

Melissae folium

primjena

- Etarsko ulje djeluje **antimikrobno i spazmolitički**;
- Droga i ulje u obliku infuza, ekstrakta, tinkture i različitih fitopreparata: **kod blagih nesanica** (blago sedativno dejstvo fenolkarbonskih, naročito rozmarinske kiseline) i **poremećaja varenja** (stomahik i karminativ).

Melissae folium

primjena

- Rozmarinska kiselina pokazuju **antitireoidalnu aktivnost** i **antivirusno** dejstvo (ekstrakti droge se ugrađuju u preparate za terapiju *Herpes simplex virusa*);
- Etarsko ulje se najviše troši u prehrambenoj i parfimerijskoj industriji.

Aromatične droge

3. Antiseptici *

*** Za sprječavanje infekcija; uništava mikroorganizme.**

- Primjeri droga:
 - ***Caryophylli flos, Syzygium aromaticum, Myrtaceae***
 - ***Salviae folium, Salvia officinalis, Lamiaceae***

Caryophylli flos – cvijet karanfilića

biološki
izvor

Syzygium aromaticum*, Myrtaceae

karanfilić, klinčić

* *syn. Caryophyllus a., Jambosa caryophyllus, Eugenia caryophyllata*

droga

Osušeni pupoljci cvijeta:

- bere se kada je čašica ružičasta, sušenjem na suncu formira se crvenomrka boja,
- pupoljak ima specifičan oblika klina,
- plodnik je podcvjetan i izdužen (do 1.5 cm), zaobljeno četvorougaoon, uzduž fino naboran, na gornjoj strani sa 4 trouglasta, tvrda listića čašice i kuglastom, neotvorenom krunicom.

Caryophylli flos – cvijet karanfilića

biološki
izvor

Syzygium aromaticum*, Myrtaceae

karanfilić, klinčić

* *syn. Caryophyllus a., Jambosa caryophyllus, Eugenia caryophyllata*

- Nisko vječnozeleno **drvo** sa naspramno raspoređenim **listovima** koji su kožasti i ravnog oboda sa zašiljenim vrhom;
- Na vrhu izdanka su **cvjetovi** u rastresitim cvastima;
- Cvjetovi su 4-člani sa crvenoružičastim perijantom i mnogo prašnika;
- Raste u tropskim predjelima uz Indijski okean gdje se uglavnom plantažno gaji (Zanzibar i Pemba).

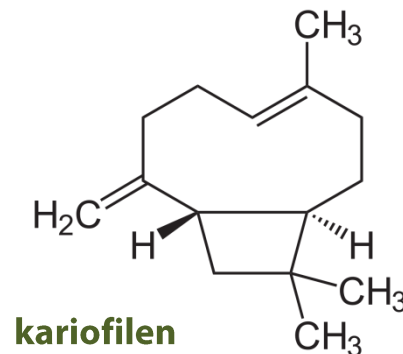
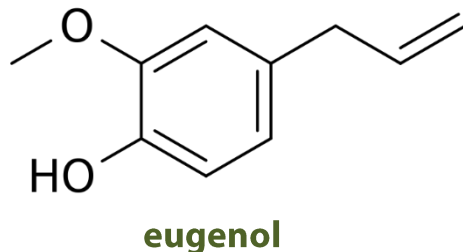

Caryophylli flos

sastojci

- Do 20% etarskog ulja (**Caryophylli aetheroleum**) veće relative gustine od vode;
- Najvažniji sastojci: fenilpropanska jedinjenja **eugenol** i **aceteugenol** u ukupnoj količini od 85% (čak do 95%) i to u međusobnom odnosu 7:1, ali i biciklični seskviterpen **β-kariofilen**.

Caryophylli flos

primjena

- Ekstrakti i ulje: zubarski **antiseptik** i **blagi anestetik**;
- Etanolni rastvor ulja (1-5%) koristi se **za ispiranje usta** kod raznih oštećenja i inflamatornih procesa, tinktura droge i alkoholni rastvor ulja kao **aromatici, korigensi i stomachici**;
- U prehrambenoj, farmaceutskoj i industriji alkoholnih pića;
- Za ekstrakciju **eugenola** koji je sirovina za sintezu **vanilina**.

Salviae folium – list pelima

biološki
izvor

Salvia officinalis, Lamiaceae

pelim, žalfija, kadulja, salvija, peliš

- Višegodišnji, jako razgranati **polužbun** sa stabljikama odrvenjelim u donjem dijelu a sa zeljastim gornjim djelovima gusto prekrivenim dlakama;
- **Stabljike** uspravne i visine do 90 cm sa **listovima** naspramno raspoređenim iz čijih pazuha polaze kratki, sterilni izdanci;
- **Cvjetovi** ljubičasti i skupljeni u rastresite dihajzime terminalno postavljene, a **plod** je merikarp koji se raspada na 4 orašice;
- Raste na krečnjaku uz obalu Jadrana.

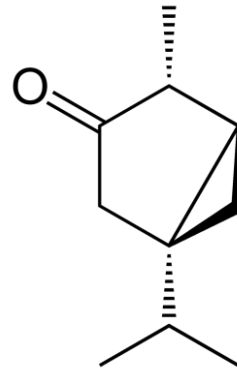
Salviae folium

sastojci

- **Salviae aetheroleum** (1.5-2.5%) bogato monoterpenima: **tujo-ni** (α - i β -tujon, 30-60%), **1,8-cineol** (15%), **borneol** i **kamfor**;
- Ostali bitni sastojci: flavonoidi, fenolkarbonske kiseline (rozmarinska) i tanini.

α -tujon

Salviae folium

primjena

- Droga, ekstrakti i etarsko ulje: **antimikrobno, spazmolitičko i adstringentno** dejstvo (infuz ili tinktura kao antiseptik, adstringens spolja, za ispiranje i premazivanje sluznice);
- Ekstrakti se ugrađuju u brojne fitopreparata uglavnom za ispiranje usta/grla jer jačaju sluzokožu (tanini) i djeluju antiseptično (etarsko ulje);

Aromatične droge

Salviae folium

primjena

- **Protiv znojenja**, za jačanje organizma i pomaže kod upala;
- Za mnoge ekstrakte je utvrđeno **antioksidativno** dejstvo;
- Rozmarinska kiselina je poznati **virustatik** (herpes virusi);
- Primjena u prehrambenoj (začin) i kozmetičkoj industriji;
- **Neurotoksični efekat** tujona ograničava upotrebu.

4. Diuretici *

* Sredstva za pojačanje izlučivanja mokraće.

- Primjeri droga:
 - *Juniperi fructus, Juniperus communis, Cupressaceae*
 - *Petroselini radix, Petroselinum crispum, Apiaceae*

Juniperi fructus – bobičasta šišarka kleke, klekinja

biološki
izvor

***Juniperus communis*, Cupressaceae**

kleka/kljeka/klekovina, smreka/smrekovina, brinje

droga

Osušene/sirove bobičaste ženske šišarke:

- *Juniperi pseudofructus*,
- promjera 5-8 mm, crvenoljubičaste boje, prevučena sivkastom voštanom prevlakom,
- na vrhu sa 3 šava a pri osnovi ostaci listića,
- koristi se i drvo (*Juniperi lignum*) koje je tamnožuto, tvrdo i vlaknasto, ljutog ukusa i specifičnog, aromatičnog mirisa.

Juniperi fructus – bobičasta šišarka kleke, klekinja

biološki
izvor

Juniperus communis, Cupressaceae

kleka/kljeka/klekovina, smreka/smrekovina, brinje

- Vječnozeleni **gram/nisko drvo** do 12 m visine, kupaste ili jajaste krošnje, sa tvrdim i na vrhu zašiljenim igličastim **listovima** (četinama), po 3 u pršljenu;
- Biljka je dvodoma: **muške šišarke** su jajaste i žute a **ženske** nastaju srastanjem 3 plodne ljuspe i zaštitnih ljuspi i nakon oplodnje postaju sočne i bobičaste sa po 3 sjemena (pogrešno se označavaju kao plod);
- Rasprostranjena je u širokom visinskom opsegu gdje raste po rijetkim šumama i proplancima.

Juniperi fructus

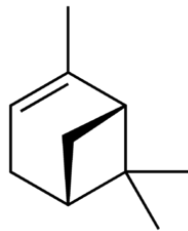
sastojci

- **Juniperi aetheroleum** (do 2.5%): biciklični monoterpeni **α -** i **β -pinen** (80%) kao najbitniji, **terpinen-4-ol** i **α -terpineol**, seskviterpen **kadinen**.

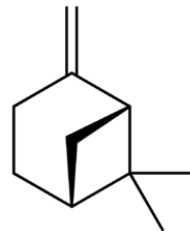

djelovanje

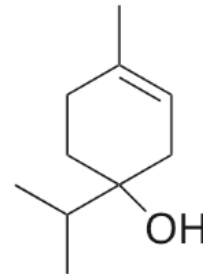
- Terpinen-4-ol pokazuje **diuretično** djelovanje, a pineni su poznati **iritansi** i **rubefacijensi**.

α -pinen

β -pinen

terpinen-4-ol

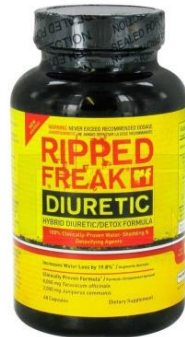

Juniperi fructus

primjena

- Klekinja, etarsko ulje i fitopreparati se koriste kao **diuretici**;
- Ograničena primjena zbog djelovanja pinena: oštećuju epitel bubrežnih tubula i dovode do pojave krvi u mokraći;
- Interno kao **stomahik** (klekinja) a ulje se eksterno nanosi na kožu zbog **rubefacijentnog** djelovanja.

Aromatične droge

Juniperi fructus

primjena

- Koristi se kao začin, a ulje nalazi primjenu u kozmetičkoj, prehrambenoj i industriji alkoholnih pića (džin, klevovača);
- *Juniperi lignum*: kao sastojak mješavina diuretičnog djelovanjem, dijaforetik, protiv gihta i reume;
- *Pix Juniperina* (borovičin katran) je bogat kadinenom (do 30%) i koristi se u dermatologiji kao **antiseptik i keratoplastik**.

Petroselinum radix – korijen peršuna

biološki
izvor

Petroselinum crispum (syn. ***P. sativum***), **Apiaceae**

peršun, petrusin, magdanos

- Dvogodišnja **zeljasta** biljka sa vretenastim, tvrdim, nerazgranatim korijenom do 20x3 cm koji je grubo naboran i izbrazdan;
- Prve godine se razvija rozeta duboko dijeljenih **listova** a druge godine **cvjetonosna stabljika** visine do 1 m sa karakterističnom štitastom cvasti;
- **Plod** je šizokarp od 2 merikarpa;
- Poznata začinska i gajena biljka.

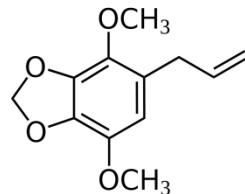

Petroselinis radix

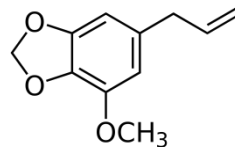

sastojci

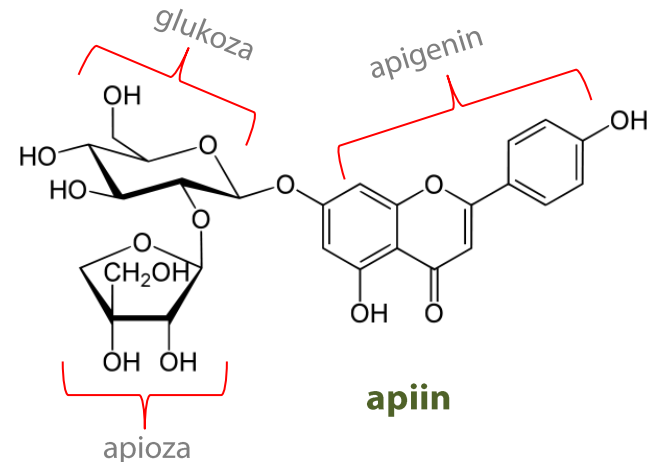
- **Petroselinis aetheroleum** (do 0.5%): fenilpropanoidni sastojci **apiol** i **miristicin** kao dominantni;
- Ostali bitni sastojci: flavonoidni heterozidi (**apiin**), furanokumarini i poliacetileni.

apiol

miristicin

apiin

Petroselinis radix

djelovanje

- Droga i ulje djeluju **diuretično** i **spazmolitično**: sastojci ulja nadražuju parenim bubrega i tako ispoljavaju dejstvo;
- Apiol u jakom razblaženju djeluje **uterotonično**, u većim dozama **abortivno**; sa miristicinom pokazuje **hepatokancerogeni** efekat ali i **stimulativno dejstvo** na nervni sistem (mogu izazvati stanja slična halucinacijama);
- Moguće su alergijske reakcije (furanokumarini i poliacetileni).

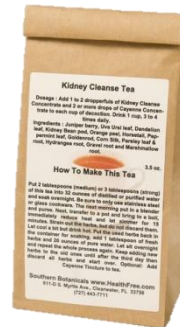

Petroselinini radix

primjena

- Kao **diuretik** i kod **kamenca** urinarnog trakta (infuz i različiti fitopreparati);
- Tradicionalno: kod **noćnog mokrenja** djece, kao **stomahik**, **karminativ**, **emenagog**, **afrodizijak**;
- Najveće količine droge, ekstrakata i ulja se utroše u **prehrambenoj industriji** (začini i dodaci hrani).

5. Rubefacijensi *

* Sredstva za izazivanje crvenila i osjećaja toplote na koži.

– Primjeri droga:

- ***Lavandulae flos, Lavandula angustifolia, Lamiaceae***
- ***Rosmarini folium, Rosmarinus officinalis, Lamiaceae***

Lavandulae flos – cvijet lavande

biološki
izvor

Lavandula angustifolia (syn. ***L. vera***), **Lamiaceae**

lavanda, špig

- Višegodišnji **gram** sa 4-ugaonim **stabljkama** koje su razgranate i visoke 20-60 cm;
- **Listovi** su naspramni, prosti, linearni (do 5x0.5 cm) i ravnog oboda, prekriveni mehaničkim dlakama i sivozelene boje;
- **Cvjetovi** su u dihazijumima koji grade prividne pršljenove na vrhu izdanaka, prekriveni (svi djelovi) žljezdanim ljušpama, a **plod** je merikarp od 4 orašice;
- Raste u regionu Mediterana na osunčanim i kamenitim mjestima; uglavnom se danas gaji za dobijanje droge.

Lavandulae flos

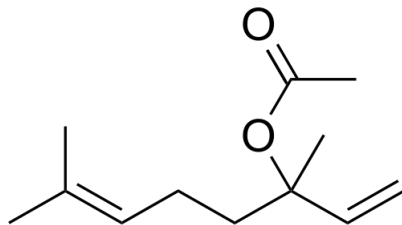
sastojci

- **Lavandulae aetheroleum** (1.5-3%): **linalilacetat** (30-55%) i **(R)-linalol** (20-35%) kao najvažniji sastojci;
- Ostali bitni sastojci: tanini (do 10%) i rozmarinska kiselina.

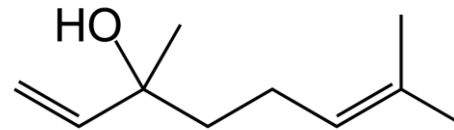

djelovanje

- Etarsko ulje djeluje **sadativno**.

linalilacetat

(R)-linalol

Lavandulae flos

primjena

- Infuz cvijeta: kod poremećaja **raspoloženja, zamora i nesanic**e i kod različitih **digestivnih problema** (loše varenje, grčevi i nadutost);
- Etarsko ulje: kao **korigens** mirisa i ukusa, kod **poremećaja periferne cirkulacije** (spolja u obliku sredstava za utrljavanje).

Lavandulae flos

primjena

- Cvijet: kao **rubefacijens** u kupkama (balneoterapija) i nekim drugim kozmetičkim preparatima i u parfimerijskoj idustriji;
- Cvijet i ulje su **insektifugi** (naročito protiv moljaca);
- Lavandin (*L. x intermedia*, hibrid *L. angustifolia* i *L. spica*) služi za izolovanje etarskog ulja koje se koristi u parfimeriji.

Aromatične droge

Rosmarini folium – list ruzmarina

biološki
izvor

Rosmarinus officinalis (syn. ***Salvia r.***), **Lamiaceae**

ruzmarin/ružmarin

- Višegodišnji, vječnozeleni, razgranati, aromatični **žbun**;
- **Grane** su mu uspravne (do 2 m) ili polegle, **listovi** naspramni i na kratkim drškama, dugi do 3.5 cm;
- Po 5-10 **cvjetova** je sakupljeno u cimozne cvasti u pazuhu listova bočnih izdanaka;
- I čašica i krunica su 2-usnate, krunica bijele do plavoljubičaste boje, a **plod** merikarp sa 4 orašice;
- Ruzmarin obrazuje makije u Sredozemlju a gaji se kao ukrasna biljka ili za dobijanje droge.

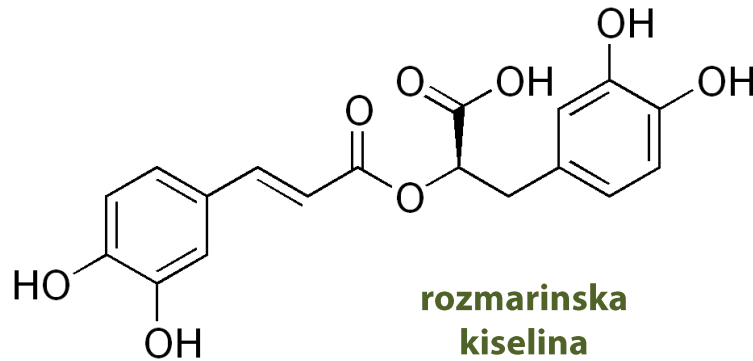

Rosmarini folium

sastojci

- **Rosmarini aetheroleum** (do 2%): **1,8-cineol** (do 35%), **α -pinen** (do 25%) i **kamfor** (do 25%) kao najznačajniji;
- Ostali bitni sastojci: **rozmarinska kiselina** (estar kafeinske i 3,4-dihidroksifenil-mliječne kiseline, i do 8%), tanini i flavonoidi.

**rozmarinska
kiselina**
(tzv. tanin usnatica)

Rosmarini folium

djelovanje

- Ulje djeluje **iritantno** i **poboljšava prokrvljenost** kože;
- Ruzmarin pozitivno utiče na lučenje digestivnih enzima i **va-
renje hrane**;
- U laboratorijskim uslovima je potvrđeno pozitivno inotropno djelovanje i **povećanje protoka krvi** kroz koronarnu arteriju;
- Ekstrakti droge i ulje **opuštaju spazam** glatke muskulature žučne kese i zida crijeva.

Rosmarini folium

primjena

- Kao sastojak biljnih smješa za kupanje i draženje kože;
- U čajnim mješavinama **holagognog** djelovanja;
- Etarsko ulje: u **terapiji reumatizma** i kod smanjene periferne prokrvljenosti u obliku preparata za utrljavanje ili kupki;
- U prehrambenoj, kozmetičkoj i parfimerijskoj industriji.

Aromatične droge

6. Aromatici, korigenski, začini *

*** Mirišljave materije; popravljaju ukus, miris i/ili izgled; dodaci hrani.**

– Primjeri droga:

- ***Iridis rhizoma, Iris germanica, I. florentina, I. pallida, Iridaceae***
- ***Zingiberis rhizoma, Zingiber officinale, Zingiberaceae***
- ***Cinnamomi cortex, Cinnamomum verum, Lauraceae***
- ***Citri flavedo, Citrus limon, Rutaceae***

Iridis rhizoma – rizom perunike

biološki
izvor

***Iris germanica, I. florentina, I. pallida*, Iridaceae**

perunika, sabljica, jankin, mačic

- Višegodišnja **zeljasta** biljka;
- **Rizom** je pljosnat, člankovit (članci do 10x4 cm) i simpodijalno granat;
- **Listovi** u rozeti, sabljasti, ravnog i oštrog oboda, zašiljenog vrha;
- **Cvjetovi** krupni, specifično građeni i dekorativni, različito obojeni (zavisno od vrste), **plod** je čaura;
- Uz potoke, stajaće vode i na vlažnim livadama, gaje se kao dekorativne, baštenske vrste.

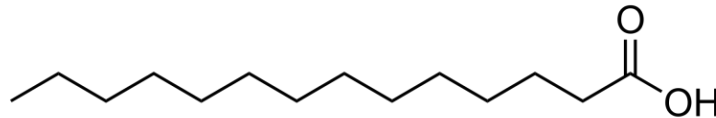

Iridis rhizoma

sastojci

- **Botyrum Iridis:** etarsko ulje (0.1-0.2%) koje je čvrst;
- Glavni sastojci ulja: **miristinska kiselina** (do 85%) i **ironi** (α -, β - i γ -iron, 10-20%, zaslužni za prijatan miris koji se razvija kasnije tokom lagerovanja droge);
- Droga sadrži i značajnu količinu flavonoida i kristala Ca-oksalata.

**miristinska
kiselina**

Iridis rhizoma

primjena

- U narodnoj medicini: za čišćenje zuba (sprašena droga), korigens, ekspektorans, mucilaginozum kod prehlada, kod raznih vrsta bolova, nesаницe, poremećaja funkcionisanja organa digestivnog, respiratornog i urinarnog trakta;
- Etarsko ulje se najviše koristi u parfimerijskoj, kozmetičkoj i industriji alkoholnih pića.

Aromatične droge

Zingiberis rhizoma – rizom đumbira

biološki
izvor

Zingiber officinale, Zingiberaceae

đumbir

- Višegodišnja **zeljasta** biljka;
- **Rizom** je debeo, simpodijalno i u jednoj ravni prstasto granat, spljošten i sa ograncima do 6x1.5 cm zaobljenim na kraju;
- **Stabljika** je obavijena lisnim rukavcima, a terminalno su klasovi sa žutozelenim braktejama i ružičastim **cvjetovima**;
- Razmnožava se vegetativno;
- Porijeklom je iz Kine ali se danas gaji u tropskim i suptropskim krajevima.

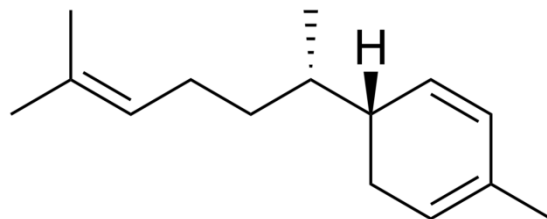

Zingiberis rhizoma

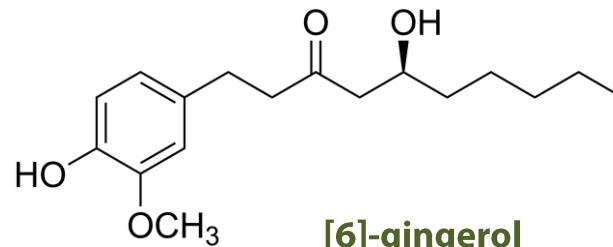

sastojci

- **Etarsko ulje** (2.5-3%): seskviterpenoidi **zingiberen** (do 2/3 ulja), **zingiberol** (nosilac karakteristične arome) i **kurkumen**;
- Ostali bitni sastojci: 1% neisparljivi, uljasti, ljuti fenolni sastojci **gingeroli** (prisutni u svježem rizomu), **šogaoli** (ljući od gingerola od kojih i nastaju sušenjem) i **zingeron** (manje ljut, nastaje od gingerola termičkom obradom).

zingiberen

[6]-gingerol

Zingiberis rhizoma

djelovanje

- Ulje i ljuti sastojci: **pojačavaju tonus i peristaltiku** organa digestivnog trakta, **salivaciju** i lučenje sokova i enzima u želucu, imaju uticaja na stvaranje i **izlučivanje žuči**;
- Ljuti sastojci (gingerol i šogaol) djeluju **antiemetično**, imaju i pozitivno inotropno djelovanje **na rad srca** i utiču na sintezu prostaglandina.

Zingiberis rhizoma

primjena

- Ljuto aromatično sredstvo (*acria-aromatica*) i začini;
- Terapijska primjena droge: **aperitiv, stomahik i karminativ**, kod slabijih grčeva i bolova digestivnih organa;
- Fitopreparati: **u terapiji kinetoza kao antiemetik**.

Aromatične droge

Cinnamomi cortex – kora cimeta

biološki
izvor

Cinnamomum verum (syn. ***C. ceylanicum***), Lauraceae
cimet, cimetovo drvo

droga

Oguljena i osušena kora mladih grana:

- odvaja se površinski sloj (pluta i dio srednje kore) i po 10ak tankih korica slaže i suši (blijedosiva kora sušenjem postaje crvenosmeđa),
- u promet dolazi kao olučasti komadi savijeni u dugačke snopiće od korica (0.2-1 mm) koje su krte, malo vlaknastog preloma, uzduž fino izbrazdane.

Cinnamomi cortex – kora cimeta

biološki
izvor

Cinnamomum verum (syn. ***C. ceylanicum***), Lauraceae

cimet, cimetovo drvo

- Vječnozeleno **nisko drvo** do 15 m visine sa kožastim **listovima** koji su eliptični, ravnog oboda i zašiljenog vrha;
- **Cvjetovi** su žućkasto-zelene krunice, mirisni i sakupljeni u rastresite cvasti metlice;
- **Plod** je (oko 1 cm) ljubičasta koštunica sa jednim sjemenom;
- Najviše se gaji na Cejlonu (Šri Lanka) i u Indiji, ali i u drugim zemljama tropskog regiona Azije, Afrike i Amerike.

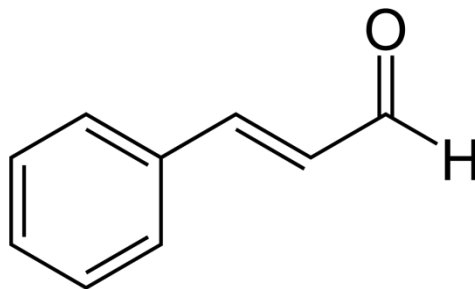

Cinnamomi cortex

sastojci

- **Cinnamomi aetheroleum** (0.5-2.5%): fenilpropanska jedinjenja **cimetaldehid** (cinamaldehyd, 65-80%), **trans-cimetna kiselina** (5-10%) i **eugenol** kao najznačajniji;
- Ostali bitni sastojci: kumarini, sluzi i tanini (oligomerni proantocijanidini koji sušenjem droge djelimično prelaze u flobafene).

cimetaldehyd

Cinnamomi cortex

primjena

- Sprašena droga i njeni ekstrakti: kod **poremećenog varenja** (stomahici i karminativi) i bolnog spazma glatke muskulature (spazmolitičko djelovanje) i kao začini;
- Etarsko ulje: kao **korigens** ukusa/mirisa, za izradu aromatične vode, u kozmetičkoj i parfimerijskoj industriji;
- Ulje pokazuje **antimikrobna** (dobra fungicidna) svojstva.

Aromatične droge

Citri flavedo – perikarp ploda limuna

biološki
izvor

Citrus limon, Rutaceae

limun/lemon, čatrun/četrun/četruna

droga

Osušeni, spoljašnji dio perikarpa:

- žuti dio se skida sa zrelih plodova, a unutrašnji, bijeli (*albedo*) se odstrani,
- dobijaju se spiralno uvijeni komadi debeli 2-3 mm, spolja žutonarandžaste do žutosmeđe boje i neravno, bradavičaste površine, sunderaste i bijele unutrašnjosti.

Citri flavedo – perikarp ploda limuna

biološki
izvor

Citrus limon, Rutaceae

limun/lemon, čatrun/četrun/četruna

- **Žbun/nisko drvo** koje je vječnozeleno;
- Grane su mu trnovite a **listovi** kožasti, ravnog oboda, zašiljenog vrha i sa vidljivim tačkastim ćelijama u mezofilu koje sadrže etarsko ulje;
- **Cvjetovi** su bijeli, dekorativni, mirisni, pojedinačni ili u manjem broju obrazuju grozdove;
- **Plod** je sočna bobica sa nekoliko sjemena;
- Raste i gaji se u tropskim i suptropskim krajevima, a porijeklom je iz Azije.

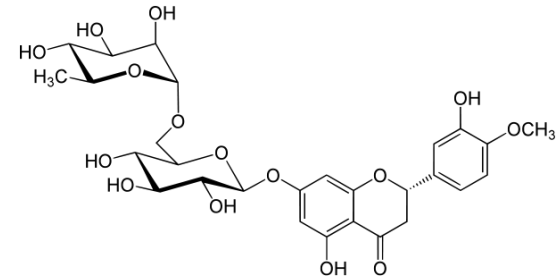
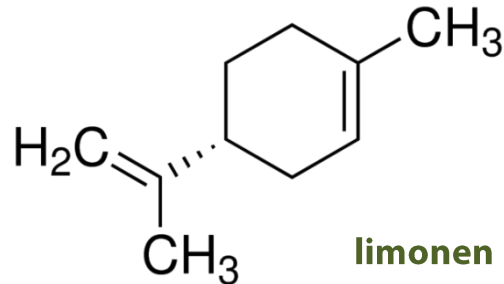

Citri flavedo

sastojci

- **Citri aetheroleum** (0.2-0.6%, u sirovom perikarpu): monoterpni **limonen** (90%) i **citral** (do 8%) kao najvažniji sastojci;
- Ostali bitni sastojci: kompleks flavonoidnih heterozida (derivati hesperetina i naringenina) i karotenoidi (od njih potiče boja).

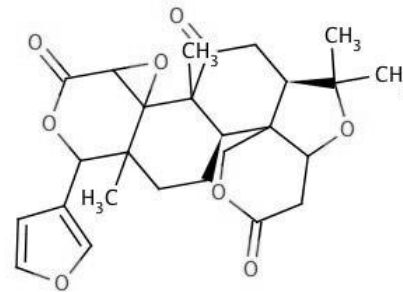
hesperidin
(hesperetin-7-rutinozid)

Citri flavedo

djelovanje

- Flavonoidni kompleks **djeluje vazoprotektivno**, naročito na perifernu, kapilarnu cirkulaciju;
- **Hipotenzivno** djelovanje (flavonoidi);
- Gorčina potiče od triterpenskih **amaroida** (gorki, nezasićeni laktoni: **limonin** kao najvažniji) i flavonoida.

limonin
(obakulakton)

Citri flavedo

primjena

- Droga i ulje: kao blagi **antiseptik, aromatik i korigens;**
- Droga kod poremećenog apetita i lošeg varenja (kao **aperitiv i stomahik**), najveće količine ulja u prehrambenoj, kozmetičkoj, parfimerijskoj i industriji alkoholnih pića;
- Ekstrakti droge: u terapiji poremećene periferne, kapilarne cirkulacije, kao sastojci preparata sa antihipertenzivnim djelovanjem.

Pitanja?

- Koje su primjene etarskog ulja eukaliptusa?
- Koje su droge sa ekspektorantnim dejstvom?
- Koje se droge koriste kao stomahici, karminativi i holagozi?
- Koje su aromatične droge sa diuretičnim dejstvom?
- Koje se droge koriste kao antiseptici?
- Koje se droge koriste kao rubefacijensi?
- Koja su dejstva rozmarinske kiseline?
- Koje se droge koriste kao aromatici i korigensi?
- Koji su ljuti sastojci đumbira?

